

بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی زنان با تأکید بر دین‌داری

نوع مقاله: پژوهشی

سیده مرضیه عابدی^۱

میثم موسائی^۲

علی بقایی سرابی^۳

بهرام قدیمی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۰۲

چکیده

سلامت اجتماعی، متأثر از شرایط اجتماعی جامعه است. یکی از موضوعات مهمی که امروزه در توسعه مطرح است، سلامت اجتماعی است که در کنار سلامت جسمی، روانی و معنوی نقش و اهمیت گسترده‌ای یافته است. سلامت مفهوم وسیعی دارد و تعریف آن تحت تأثیر میزان آگاهی و طرز تلقی جوامع با شرایط گوناگون جغرافیایی و فرهنگی قرار می‌گیرد. این تحقیق به دنبال بررسی مهم‌ترین عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی با تأکید بر دین‌داری زنان شهر خشت فارس بوده است. رویکردهای نظری این پژوهش، براساس نظریه‌های سلامت اجتماعی کییز، نظریات دین‌داری دورکیم و بیلی گراهام است. روش، پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه‌های استاندارد کییز و محقق ساخته بوده است. داده‌های تحقیق با نرم‌افزار SPSS، مورد تجزیه و با نرم‌افزار لیزرل، آزمون نهایی مدل صورت پذیرفت. نتایج نشان دادند بین متغیرهای مستقل با سلامت اجتماعی زنان، رابطه معناداری وجود دارد. نتیجه مدل معادله ساختاری، این بود که با افزایش پایگاه اقتصادی و اجتماعی، سرمایه اجتماعی زنان، بیشتر شده و با افزایش سطح پایگاه اقتصادی و اجتماعی، سلامت اجتماعی ایشان افزایش می‌یابد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

^۱ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
mrabedi2014@gmail.com

^۲ استاد دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)
mousaee@ut.ac.ir

^۳ استادیار دانشکده علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
abaghaei@riau.ac.ir

^۴ استاد دانشکده علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
dr.b.ghadimi@gmail.com

کلمات کلیدی: سلامت اجتماعی، خشت، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، زنان
طبقه‌بندی JEL: RZ1، RZ12، IZ12



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

مقدمه

در عصر حاضر از موضوعات مهم در توسعه، سلامت اجتماعی است که در کنار سلامت جسمی، روانی و معنوی نقش و اهمیت گسترده‌ایی یافته است. چگونگی عملکرد انسان در روابط اجتماعی و چگونگی تفکر وی از اجتماع نیز از معیارهای ارزیابی سلامت فرد در جامعه به شمار می‌رود.

سلامت اجتماعی زنان و مسائل مربوط به آنان، از مواردی است که در تغییرات امروزی توسعه، توجه صاحب‌نظران و متولیان امر توسعه را به خود مشغول کرده است، سازگاری زنان با محیط زندگی و راه‌کارهای تأمین سلامت اجتماعی آنان است که بخشی از اهداف توسعه و عامل مثبت تاثیرگذار بر فرآیند توسعه است.

زنان، نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند، در سال‌های اخیر با وجود تغییرات صورت گرفته و به دلیل عدم وجود شرایط توسعه کیفی و اجتماعی، هنوز نتوانسته‌اند خود را با وضعیت و شرایط جدید اجتماعی وفق داده و دچار مشکلاتی شده‌اند. یکی از عواملی که می‌تواند موجب یک‌پارچگی و تعلق خاطر به محیط زندگی و رفع انزوا و بیگانگی با محیط و در نتیجه سلامت اجتماعی آنان گردد، پایگاه اقتصادی و اجتماعی است.

بخش خشت (از توابع شهرستان کازرون فارس) یکی از مناطقی است که در سال‌های اخیر به دلیل گسترش صنایع بسته‌بندی و صفحه نفتی خشت، به صورت جدی در حال افزایش صنایع کشاورزی و نفتی و جذب کارگر و ایجاد اشتغال است.

احداث تأسیسات صنعتی و توسعه صنعتی بدون در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی و فرهنگی آن، پیامدهای ناخواسته فراوانی به دنبال دارد. ملاحظه نکردن شرایط پایداری اجتماعی و فرهنگی در پروژه‌های توسعه، سبب می‌شود تا زندگی سالم ساکنان مناطق اجرای این طرح‌ها و همچنین رویکرد منطقه‌ای توسعه پایدار، با خطر جدی مواجه شود؛ زیرا یکی از ابعاد پایداری طرح‌های توسعه، بعد پایداری اجتماعی آن است (طالبیان^۱ و همکاران، ۱۳۸۷). به نظر می‌رسد که زنان در سال‌های اخیر با وجود تغییرات صورت گرفته، به دلیل عدم وجود شرایط توسعه کیفی و اجتماعی، هنوز نتوانسته‌اند خود را با وضعیت و شرایط جدید اجتماعی وفق داده؛ پس دچار مشکلاتی شده‌اند. تغییرات به وجود آمده در سیمای زندگی و مسائل اجتماعی موجود در منطقه موجب محدودیت‌ها و تغییراتی در زندگی زنان و روابط و مناسبات اجتماعی آنان شده است.

پژوهش حاضر، به دنبال بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی زنان با تأکید بر دین‌داری، زنان در بخش خشت است. بدین جهت مسأله اصلی تحقیق به شرح ذیل قابل طرح است:

آیا عوامل اقتصادی و اجتماعی و دین‌داری بر سلامت اجتماعی زنان تأثیر دارد؟

اهمیت موضوع

زنان نیمی از جمعیت و مربی نسل‌های بعد جامعه‌اند پس نقش مهمی در تحولات اجتماعی یک بخش ایفا می‌کنند. پس سلامت زنان به‌ویژه مادران، از مفاهیم زیربنایی در توسعه و رفاه اقتصادی - اجتماعی است درحالی‌که اهمیت آنان، اغلب پشت مدیریت‌های مردانه، کمرنگ و مخفی باقی می‌ماند.

توجه به سلامت افراد جامعه به‌عنوان یکی از پیش‌شرط‌های تحقق توسعه پایدار، از طریق اثرگذاری بر عملکرد نیروی انسانی، زمینه‌های ارتقاء شرایط اقتصادی را فراهم نموده و از این طریق دستیابی به اهدافی همچون رفاه عمومی، رشد اقتصادی و عدالت را که از مهم‌ترین اهداف یک جامعه اسلامی هستند، میسر می‌سازد (مزینی و محمدی صابر، ۱۳۹۸).

اهمیت به زنان جامعه باعث بالارفتن سلامت اجتماعی آنان می‌شود. درنتیجه تحقیق یوسفی شیخ رباط و موسوی مقدم (۱۳۹۸) نیز بر توانمندسازی زنان و افزایش مشارکت آنان در خانواده و جامعه تأکید شده است.

نتایج این پژوهش می‌تواند در برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در سطوح ملی و محلی جهت ارائه راه‌کارهایی به‌منظور ارتقاء سلامت اجتماعی و کیفیت زندگی زنان که تاکنون پژوهشی در مورد آن در این منطقه صورت نگرفته است، کمک کند.

سؤالات تحقیق

آیا میزان دین‌داری با میزان سلامت اجتماعی ارتباطی دارد؟

آیا عوامل اقتصادی و اجتماعی با میزان سلامت اجتماعی ارتباطی دارد؟

فرضیات اصلی تحقیق

دین‌داری بر سلامت اجتماعی زنان تأثیر مستقیم و معنی‌دار دارد.

تعاملات اجتماعی با نقش واسطه‌گری دین‌داری بر سلامت اجتماعی زنان تأثیر غیرمستقیم دارد.

تعاریف نظری

سلامت اجتماعی

از نظر کبیز^۱ سلامت اجتماعی می‌تواند به‌عنوان ارزیابی فرد از روابط اجتماعی‌اش تعریف شود؛ اینکه چطور دیگران نسبت به آنها کنش دارند و چطور آنها با در ارتباط با نهادهای اجتماعی و جامعه عمل می‌کنند (کبیز و شاپیرو، ۲۰۰۷). کبیز که از جامعه‌شناسان پیش‌رو در زمینه مفهوم‌سازی و سنجش سلامت اجتماعی در سطح خرد است، سلامت اجتماعی را ارزیابی و شناخت فرد از چگونگی عملکردش در اجتماع و کیفیت روابطش با افراد دیگر، نزدیکان و گروه‌های اجتماعی که وی به‌عنوان عضوی از آنهاست تعریف می‌کند و آن را دارای ۵ بعد می‌داند: ۱- یکپارچگی اجتماعی^۲، ۲- پذیرش اجتماعی^۳، ۳- مشارکت اجتماعی^۴، ۴- شکوفایی اجتماعی^۵، ۵- همبستگی اجتماعی^۶

پایگاه اقتصادی-اجتماعی: پایگاه‌های اقتصادی-اجتماعی مختلف موقعیت‌های سلسله‌مراتبی در نظام اجتماعی هستند که کنش‌گران در آن به‌دنیا می‌آیند و زندگی می‌کنند. آنها از خرده فرهنگ‌های خاصی نیز برخوردارند. فرزندان افراد متعلق به پایگاه‌های مختلف به گونه‌های مختلفی نیز اجتماعی می‌شوند. پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر سلسله‌مراتب ارزشی و دینی و مذهبی بودن کنش‌گران نیز تأثیر می‌گذارد (محسنی: ۱۳۷۵).

دین‌داری (باور دینی): میزان باور دینی با سه بعد سنجیده می‌شود: ۱- بعد اعتقادی (حوزه معرفتی) که باورهایی را در برمی‌گیرد که انتظار می‌رود پیروان دین اسلام به آن اعتقاد داشته باشند مانند اعتقاد به اصول دین (آزادارمکی، ۱۳۸۷). ۲- بعد مناسکی یا حوزه عمومی شامل تجربیات معنوی مانند نماز خواندن، روزه گرفتن، خواندن قرآن و طلب مغفرت است (ارمکی و غیاث‌وند، ۱۳۸۱). "بررسی اجمالی آیات قرآن و روایات اسلامی نشان می‌دهد کلیه برنامه‌هایی که

-
- 1 Keyes
 - 2 Social Integration
 - 3 Social Contribution
 - 4 Social Acceptance
 - 5 Social Actualization
 - 6 Social Coherence

در اسلام برای پیشرفت انسان ارائه شده‌است، متشکل از سه مؤلفه زیربنا، ساختار و عملکرد هستند" (رستم‌زاده و نصیرآبادی، ۱۳۹۶).

رفتار دینی: رفتارهای دینی به رفتارهایی گفته می‌شود که از نظر شرعی و فقهی در حوزه اصول و فروع دین جای می‌گیرند و احکام دینی لازم در مورد آنها توضیح و تشریح گردیده است. به عبارتی، دین در بین معتقدان به دین رفتارهای نمونه‌ای به حساب می‌آیند که از پیروان هر دین انتظار می‌رود در قالب مراسمی خاص و معین آنها را به‌جا آورند. این شعائر برحسب موارد مختلف به دو مولفه رفتارهای دینی فردی (از قبیل نماز خواندن، روزه گرفتن، خواندن قرآن، رفتن به زیارت اماکن، امر به معروف و نهی از منکر و ...) و رفتارهای دینی جمعی (از قبیل شرکت در نمازجماعت، شرکت در مراسم تاسوعا و عاشورا، تفکیک می‌گردند (ارمکی و غیاث‌وند، ۱۳۸۱ به نقل از رحمانی؛ ۱۳۹۴).

ادبیات تحقیق

مفهوم سلامت^۱

سلامتی مفهومی است که قدمتی به اندازه طول عمر بشر دارد. از زمان پیدایش انسان و شکل‌گیری جوامع بشری مفاهیم بیماری و سلامت نیز با او بوده‌اند و در هر برهه از زمان تعریف خاصی از سلامت ارائه شده‌است. در حال حاضر، روند تاریخی تحول مفهوم سلامت به آنجا رسیده‌است که سلامت را مفهومی می‌دانند که متأثر از عوامل جسمانی، روانی و اجتماعی است (بزازیان و رجایی، ۱۳۸۶). وجود ارتباط میان افراد یا همان جامعه‌پذیری، لذت بردن از بودن در میان دوستان، پشتیبانی‌شدن از سوی خانواده و بستگان و دوستان را دربرمی‌گیرد که ارتباط و تداخل دیگران در یک طبقه اقتصادی-اجتماعی همانند انجام می‌گیرد (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۱۵).

عوامل تعیین‌کننده سلامت

سازمان جهانی بهداشت لایه‌های مؤثر بر سلامت را این‌گونه بیان می‌کند

- رفتارهای شخصی و شیوه زندگی؛
- حمایت‌ها و تأثیرات جامعه که می‌تواند تداوم‌بخش یا مخرب سلامت باشد؛
- وضع زندگی و کار و دسترسی به خدمات و تسهیلات؛

سلامت در طول سده‌ها از یک مفهوم انفرادی به صورت یک هدف اجتماعی جهانی و دربرگیرنده کیفیت زندگی درآمده است. حوزه سلامت اجتماعی از سال‌های ۱۹۹۵ به بعد علاوه بر نگرش کلی و عامی که بر کیفیت سلامت در میان تمام افراد دارد، در کشورهای صنعتی گرایش خاصی را در دو بعد سلامت روانی و نیز سلامت اجتماعی آغاز کرده است. گروهی از کارشناسان در این تلاش بوده‌اند که از طریق عملیاتی کردن مفهوم "ارتقاء سلامت" اهداف کلی شعار "بهداشت برای همه"، را با زمینه‌های اجتماعی سلامت در مفهوم عام پیوند بزنند. آنان معتقدند که "ارتقاء سلامت" در حقیقت دربرگیرنده زمینه‌های اقدام اجتماعی برای توسعه سطح سلامت است. ارتقاء سطح سلامت بر این اساس از دو طریق امکان‌پذیر است که یکی از آنها توسعه شیوه‌های سالم زندگی و اقدام اجتماعی برای سلامت است و دیگری ایجاد شرایطی است که زیستن در یک حیات سالم را امکان‌پذیر سازد. موضوع اول دربرگیرنده توانمندسازی انسان‌ها از طریق آگاهی‌ها و مهارت‌های ضروری برای یک زندگی سالم است و موضوع دوم تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاران به گونه‌ای است که سیاست‌های عمومی و برنامه‌های حامی سلامت عمومی را در سطح جامعه پیگیری نمایند، که پیش‌گیری از انحرافات اجتماعی از گسترده‌ترین ارکان این بخش است (سجادی، ۱۳۸۴).

سلامت از دیدگاه اسلام

آیین مقدس اسلام که تمام قوانین آن مطابق طبیعت و سرشت انسان است، برای سلامت جسمانی و روانی به عنوان ارزش، اهمیت قائل است و به جای آنکه با بی‌اعتنایی به رعایت اصولی جهت چاره‌جویی گرفتاری‌ها باشد، مسائل را به صورت بنیادی حل کرده تا انسان‌ها راحت‌تر و با آرامش بهتری زندگی کنند. حفظ سلامت روانی و جسمانی، یکی از مهم‌ترین وظایف مسلمانان به شمار می‌آید. در حدیث نبوی، تندرستی و امنیت، دو نعمتی شمرده شده‌اند که انسان تا هنگامی که آنها را از دست ندهد، به ارزش آنها پی نخواهد برد. دین انسان‌ساز اسلام، تأکید بسیار بر ساختن انسان‌هایی دارد که از سلامت روانی برخوردارند تا بتوانند اهداف خویش را پی‌گیری کنند. از این‌رو، برای حفظ سلامت روانی و جسمانی، برنامه‌هایی را تدارک دیده است تا از راه آن بتواند انسان‌های مؤمن متکاملی را تربیت کند و تأکید عمده‌ی در حفظ سلامت روانی و جسمانی انسان، بر محور پیش‌گیری استوار است. اسلام می‌کوشد تا سلامتی انسان‌ها را پیش از نیاز به درمان تأمین کند؛ و به طور خلاصه، از دیدگاه اسلامی، پیش‌گیری مهم‌تر و بهتر از درمان است.

انسان با رعایت نکات خاصی می‌تواند سلامت روانی خود را تأمین و پیش از آنکه نیازمند درمان باشد، از وقوع آن پیش‌گیری کند. شارع مقدس اسلام برای حفظ بهداشت روانی، اصول و قواعدی را قرار داده است تا با به‌کارگیری و رعایت آنها بتوان سلامت عمومی را تأمین کرد. این اصول با تأکید

بر بهسازی محیط زیست انسان خانواده و جامعه، سرانجام، وظایفی را برای فرد تعیین می‌کند که این وظایف، باعث حفظ سلامت روانی وی می‌شود (آل یاسین، ۱۳۷۳).

معیار سلامت در مکتب اسلام

معیار سلامت روانی در مکتب اسلام^۱، تحت عنوان رشد به کاررفته است. اصطلاح رشد به معنای قائم به خود بودن، هدایت، نجات، صلاح و کمال آمده است. چنانچه دیده می‌شود، دستیابی به پایین‌ترین حد رشد، مجوزی برای انجام کارهای مستقل، انجام معاملات و دخالت در دارایی دانسته شده است و در این مورد معنای قائم به خود بودن و توانایی داشتن زندگی مستقل، بیشتر مورد توجه است (شاکری‌نیا، ۱۳۷۹).

دستیابی به بیشترین حد رشد که مترادف با تکامل به کار می‌رود، در حقیقت، فلسفه زندگی از دیدگاه اسلام است. هیچ فرد عاقلی نمی‌تواند ادعا کند که به بالاترین حد رشد دست یافته و امکان دستیابی به مراحل پیشرفته‌تر برای او وجود ندارد. حرکت در مسیر رشد، نشانه سلامت فکر است. طرح رشد به عنوان فلسفه زندگی از دیدگاه اسلام را می‌توان از آیه زیر استنباط کرد:

«وإذا سالک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوہ الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی و لیومنوا بی لعلمهم یرشدون» ، «چون بندگانم درباره‌ی من از تو بپرسند، بگو من به آنها نزدیکم، دعوت خواننده‌ای که مرا بخواند اجابت می‌کنم؛ پس آنها نیز باید دعوت مرا اجابت کنند و به من ایمان آورند تا رشد یابند» (سوره مبارکه بقره، آیه شریفه ۱۸۶).

چنانچه دیده می‌شود، نتیجه‌ی ایمان به خدا و اجابت دعوت او، رشد و تکامل است و در حقیقت، هدف از دعوت پیامبران الهی و پذیرش آن توسط مردم، دستیابی به تکامل روانی است. وقتی جهان بینی و فلسفه زندگی، از دیدگاه مکتب اسلام در حرکت تکاملی خلاصه شود، انسانی که در این راه حرکت می‌کند، از معیار آرمانی سلامت فکر برخوردار و به همان اندازه‌ای که از این مسیر فاصله داشته باشد از سلامت روانی دور خواهد بود. رفتارها و آیین‌های مذهبی را می‌توان در پیروی انسان از ارزش‌ها و هنجارهای دینی، مورد توجه قرار داد. هنگامی که از رفتارهای مذهبی سخن می‌گوییم، منظورمان مجموعه‌ی باورها، عادت‌ها، عملکردها و واکنش‌هایی است که نسبتاً پایدار بوده، قابل مشاهده، ارزیابی، اندازه‌گیری و پیش‌بینی باشد. رفتارها و آیین‌های مذهبی، ارزش مثبتی در پرداختن به نکات معنادار زندگی دارند، رفتارهایی هم‌چون: عبادت، توکل به خداوند، زیارت و روزه گرفتن می‌توانند با ایجاد امید در افراد و تشویق آنها به نگرش مثبت به موقعیت‌های فشارزای روانی، باعث آرامش درونی آنها شوند (شاکری‌نیا، ۱۳۷۹).

از آنجاکه انسان موجودی دو بعدی (مادی و معنوی) است، قرآن کریم نیز به هر دو بعد نظر دارد و می‌خواهد جسم و جان هر دو را شفا دهد. آیات مرتبط با پزشکی و سلامت روح و روان را می‌توان در دو دسته جداگانه مطرح نمود:

در متن تعالیم اسلامی، روش‌هایی برای مقابله با ناکامی‌ها و سازگاری با سختی‌ها ذکر شده که آنها را در سه بخش «روش‌های شناختی»، «روش‌های رفتاری» و «روش‌های عاطفی» مورد بررسی قرار می‌دهیم.

- روش‌های شناختی^۱

در این روش‌ها که بر شناخت‌های فرد نسبت به جهان و زندگی فردی و اجتماعی تأکید می‌شود فرد با استفاده از شناخت‌ها درصدد مقابله با تنیدگی‌ها برمی‌آید و به کمک توانایی فکری و ذهنی خود، با مشکل برخورد می‌کند. از جمله روش‌های شناختی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: ایمان به خدا، بینش فرد نسبت به وقوع سختی‌ها و مشکلات، توکل به خدا، اعتقاد به مقدرات الهی.

- روش‌های رفتاری^۲

در روش‌های رفتاری، دستورات و توصیه‌های عملی، از جمله آداب برخورد و رفتار متقابل مورد نظر است. برخی از این روش‌ها عبارتند از: صبر و خویشتن‌داری، تفریحات سالم، ازدواج و روابط خانوادگی، حمایت اجتماعی.

- روش‌های معنوی-عاطفی^۳

در این روش‌ها فرد نوعی ارتباط عاطفی با خدا و اولیای دین برقرار می‌کند به گونه‌ای که این روابط انسان را در مواجهه با مشکلات و حل آنها یاری می‌رساند و شامل موارد ذیل است: یاد خدا، دعا، نماز، توسل، بهداشت جسمانی^۴

برخی از احکام دینی ذکر شده در قرآن کریم دارای فواید پزشکی و بهداشتی نیز می‌باشد به گونه‌ای که رعایت آنها باعث جلوگیری از بیماری‌ها می‌شود؛ و البته با پیشرفت علوم پزشکی مصالح و حکمت‌های آنها بیشتر آشکار خواهد شد. در این قسمت به موارد زیر می‌توان اشاره نمود: دعوت به خوردن غذاهای پاکیزه و پرهیز از غذاهای مضر و حرمت خوردن چیزهای پلید

1 Methods of recognizing

2 Behavioral Methods

3 Spiritual and emotional methods

4 Physical health

راه‌های تأمین سلامت از دیدگاه اسلام

از نظر روان‌شناسان، یکی از ویژگی‌های اساسی در افراد سالم و بهنجار، آرامش روانی و احساس رضایت از زندگی است. بررسی حالات و روحیات فرد با ایمان نیز حاکی از آرامش خاطر و صفای درونی‌شان است و درون فرد مؤمن، روشن از نور حقیقت و سرشار از لذت‌های معنوی است. بنابراین، یکی از آثار ایمان، آرامش خاطر است. اگر دقت کنیم درمی‌یابیم که انسان فطرتاً جویای سعادت خویش است و از تصور رسیدن به سعادت، غرق در شادی می‌شود و از فکر آینده شوم و همراه با محرومیت، لرزه بر اندامش می‌افتد و سخت دچار اضطراب می‌شود.

ایمان مذهبی به حکم این که انسان یک طرف معامله است، در خصوص رفتار که طرف دیگر معامله است، اطمینان می‌بخشد؛ دلهره و نگرانی از رفتار جهان در برابر انسان را زائل می‌سازد و به جای آن، به او آرامش خاطر می‌دهد (نجم عراقی، ۱۳۷۹).

- **دعا، ذکر و عبادت:** یکی از عوامل کسب آرامش و رضایت خاطر، نظام و تربیت اسلامی است. در این نظام، یکی از روش‌های تربیتی عبادت و ذکر است. ادیان الهی تلاش بسیاری برای ایجاد ارتباط سازنده و مستمر بین انسان و آفریدگار او از راه عبادت و ذکر، انجام می‌دهند. اسلام و به ویژه مکتب تشیع، زمینه بسیار گسترده‌ای را از راه قرآن و ادعیه فراهم کرده‌اند تا ارتباط پویای بین انسان و خدا برقرار باشد. وقتی انسان بتواند در تمامی حالات و لحظات با آفریدگار دانا، سخن بگوید و از او برای غلبه بر مشکلات یاری بخواهد، بدون شک، از تنهایی بیرون خواهد آمد. نکته مهم در این میان، بینشی است که اسلام به انسان می‌بخشد و آن، ارتباط مستمر با کسی است که از همه شنوایان شنواتر، از همه بیننده‌ها بیننده‌تر و از همه دانایان داناتر است؛ به انسان از رگ گردن او نزدیک‌تر و بین قلب انسان و خود او واسطه است و اگر خوانده شود، اجابت خواهد کرد. ذکر خداوند و یاد او، یکی از عبادت‌های بزرگ است که حدی برای آن قایل نشده‌اند؛ یعنی در اسلام، تمامی عبادات حدی دارند، غیر از ذکر که حدی برای آن قرار نداده‌اند و در هر زمان و مکانی، می‌توان با ذکر خداوند پر شد (مطهری، ۱۳۷۵).

در بین شعایر دینی و مذهبی، دعا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. دعا در لغت به معنای صدا زدن، یاری طلبیدن، گفت‌وگو با حق تعالی در طلب حاجت و درخواست حل مشکلات از درگاه اوست. دعا از یک نظر، عمل مستقل، عبادتی ذاتاً مطلوب و از گران‌بهاترین پرستش‌هاست که از آن

به «مخ العباد» (مغز پرستش) تعبیر می‌شود و از نظر دیگر، وسیله برآورده ساختن خواسته‌ها، سبب رسیدن به هدف‌ها و دارای آثار، فواید و اثرات فروانی است (حسین اکبر، ۱۳۷۷).

- **نماز:** امروزه بسیاری از روان‌شناسان دریافته‌اند که دعا، نماز و داشتن یک ایمان محکم به دین، اضطراب، افسردگی، نگرانی، تشویق و ترس را که زمینه‌ساز بسیاری از بیماری‌هاست برطرف می‌کند: «الابدکر الله تطمئن القلوب» کلمه نماز نشان می‌دهد که رابطه‌ای میان انسان و پروردگارش وجود دارد. وقوف خاشعانه و خاضعانه انسان در نماز، در برابر خداوند متعال به او نیرویی معنوی می‌بخشد که حس صفای روحی و آرامش قلبی، امنیت روانی و سلامت روانی را در او پدید می‌آورد. از آنجاکه انسان در نماز با همه اعضای بدن و حواس خود متوجه خدا می‌شود و از همه اشتغالات و مشکلات زندگی روی برمی‌گرداند به هیچ چیز جز خدا و آیات قرآن که در نماز به زبان می‌آورد فکر نمی‌کند. همین حالت روی‌گردانی کامل از مشکلات زندگی و نیندیشیدن به آن در میان نماز موجب آرامش روان و سلامت روانی می‌شود. طبق رویکرد روان‌شناختی، این حالت آرامش روانی در ایجاد وضعیت سلامت روانی تأثیر بالایی دارد و موجب کاهش شدت فشارهای عصبی روزانه و تنیدگی‌ها و تنش‌هایی که بسیاری از مردم دچار آن هستند، می‌شود (افروز، خانبانی و چیتی، ۱۳۸۶).

- **تحکیم مبانی خانواده و بالابردن فرهنگ آن:** راه دیگر تأمین سلامت روانی برای انسان‌ها، تأمین محیطی گرم و عاطفی برای برآورده کردن نیازهای گوناگون روانی و جسمانی است. خانواده هسته‌ای، از دیدگاه اسلام مناسب‌ترین مجموعه‌ای است که می‌تواند چنین محیطی را فراهم آورد. از دیدگاه اسلام، خانواده گرمی‌ترین نهادی است که خداوند بر آن صحنه گذاشته است.

پیشینه پژوهش

در زمینه موضوع سلامت اجتماعی با تأکید بر متغیرهای مختلف تحقیقات داخلی و خارجی متفاوتی صورت گرفته‌است. از جمله تحقیقاتی که به موضوع ما نزدیک بوده‌است به موارد ذیل می‌توان اشاره نمود:

- زاهدی اصل و درویشی فرد (۱۳۹۵) با پژوهشی در زمینه «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان سلامت اجتماعی» که با هدف بررسی و شناخت مهم‌ترین عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان سلامت اجتماعی سالمندان شهر کوهدشت انجام گرفته است، نشان داد: که اکثریت پاسخ‌گویان از میزان سلامت اجتماعی متوسطی برخوردار بودند. هم‌چنین میان پایگاه اجتماعی، حمایت

اجتماعی، مهارت‌های ارتباطی با میزان سلامت اجتماعی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد، ولی میان اوقات فراغت و میزان سلامت اجتماعی رابطه معناداری یافت نشد.

- یحیی‌زاده و رضانی (۱۳۹۲) پژوهشی را با عنوان «سلامت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن؛ مطالعه موردی: زنان سرپرست خانوار شهر قروه» به انجام رساندند. این تحقیق به بررسی میزان سلامت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در میان زنان سرپرست خانوار در شهرستان قروه می‌پردازد. رویکرد نظری تحقیق مبتنی بر رویکردهای سلامت اجتماعی کییز، پایگاه اجتماعی - اقتصادی ماکس وبر^۱، باورهای دینی گلاک^۲ و استارک^۳ و مهارت‌های ارتباطی است. یافته‌های تحقیق نشان داد که از لحاظ میزان سلامت اجتماعی و ابعاد آن (که شامل پنج بعد است) در میان زنان سرپرست خانوار و زنان غیرسرپرست، تفاوت معنادار آماری وجود دارد. به‌علاوه از لحاظ متغیرهای پایگاه اجتماعی - اقتصادی، باورهای دینی (بعد اعتقادی) و مهارت‌های ارتباطی بین زنان سرپرست خانوار و زنان غیرسرپرست تفاوت معناداری وجود ندارد.

- پورستار و حکمتی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «پیش‌بینی سلامت اجتماعی براساس باورهای دینی در میان دانشجویان دختر دانشگاه آزاد تبریز» انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که پذیرش و سهم‌داشت اجتماعی با همه ابعاد دینی و یکپارچگی و همبستگی اجتماعی با برخی از ابعاد دینی رابطه معناداری دارند.

- بنابر نتایج تحقیق تقی‌پور (۱۳۹۰) بین میزان سلامت اجتماعی و تحصیلات و درآمد رابطه معنی‌داری وجود دارد اما بین سن و وضع تأهل با سلامت اجتماعی رابطه معنی‌دار برقرار ناست.

- کینگ^۴ (۲۰۰۸) با مرور تحقیقات مختلف نظیر (فورنیر، ۱۹۹۸؛ گریف و هیومن، ۲۰۰۴؛ یاکوشو ۲۰۰۵ و دافی و بلوستی^۵، ۲۰۰۵) بین معنویت و سلامت اجتماعی و بین معنویت و افزایش عزت نفس، کاهش استرس، سازگاری شخصی و شغلی، ارتباط معنادار و مثبتی را گزارش نموده‌است.

- پاول^۶ (۲۰۰۷) در پژوهش «بررسی رابطه بین عملکردهای ارتباطی، سلامت اجتماعی معنوی و کیفیت زندگی در افراد مبتلا به سرطان» بیان نموده‌است که سلامت معنوی عامل تاثیرگذار بر کیفیت زندگی این افراد بوده و سلامت اجتماعی در رده دو بعد از سلامت اجتماعی قرار دارد و عملکردهای ارتباطی آنان با کیفیت زندگی آنان رابطه داشت.

1 Max Weber

2 Glock's religious beliefs

3 Stark

4 King

5 Fournier, Griffith and Humean, Yakushu, and Duffy and Ballesti

6 Powell

مبانی نظری و چارچوب نظری پژوهش

در پژوهش حاضر از نظریات مختلفی به‌عنوان مبانی نظری پژوهش استفاده شد، اما از این نظریات تنها تعدادی که به‌عنوان مبنای استخراج فرضیات و تشکیل دهنده‌ی چارچوب نظری هستند به‌صورت ترکیبی از نظریات چارچوب نظری را تشکیل می‌دهند.

نظریات زیادی در زمینه سلامت اجتماعی وجود دارد. از جمله نظریه کنت نول که دو بعد توانایی‌های جسمانی و توانایی‌های اجتماعی را به‌عنوان شاخص‌های اساسی سلامت اجتماعی در نظر می‌گیرد.

براساس ابعاد سلامت اجتماعی کبیز، پایگاه اجتماعی - اقتصادی ماکس وبر و نظریات دورکیم و بیلی گراهام که نظریه خود را از تئوری دورکیم برداشت کرده‌است، مبانی نظری پژوهش شکل گرفته‌است.

در پژوهش حاضر براساس نظریه‌ی کبیز سلامت اجتماعی با ۵ شاخص یکپارچگی اجتماعی، ایفای نقش اجتماعی، انسجام اجتماعی، پذیرش اجتماعی و خودشکوفایی اجتماعی سنجیده می‌شود (کبیز؛ ۱۹۹۸).

ارتباط باورهای مذهبی و گرایش‌های دینی با سلامت اجتماعی

طبق رویکرد نظریه‌پردازان کارکردگرا، آیین‌های مذهبی از طریق تحمیل انضباط بر نفس و قدری خویش‌داری، انسان‌ها را برای زندگی اجتماعی آماده می‌سازند. تشریفات مذهبی، مردم را گرد هم می‌آورند و بدین‌سان پیوندهای مشترکشان را دوباره تصدیق می‌کنند و در نتیجه همبستگی اجتماعی را تحکیم می‌بخشند. اجرای مراسم مذهبی، میراث اجتماعی گروه را ابقا و احیا می‌کند و ارزش‌های پایدار آن را به نسل‌های آینده انتقال می‌دهد و سرانجام، دین با برانگیختن احساس خوشبختی در مؤمنان و احساس اطمینان به حقانیت ضروری جهان اخلاقی‌ایی که خودشان جزئی از آنان‌اند، با احساس ناکامی و فقدان ایمان در آنها مقابله می‌کند (کوزر^۱، ۲۰۰۳، ترجمه ثلاثی، ۱۳۸۲). از نظر دورکیم، دین باعث بالا رفتن یک‌پارچگی و انسجام اجتماعی به‌عنوان شاخص‌های سلامت اجتماعی می‌شود. میل‌تون بینگر، معتقدست که دین از طریق تأکید بر ارزش‌های کلی و دسترسی‌پذیر یعنی ارزش‌هایی چون رستگاری و یا توجیه رنج، ناکامی و

محرومیت و نظایر آن، سازمان اخلاقی جامعه را حفظ می‌کند و موجب پیوند اعضای جامعه و همبستگی اجتماعی - به‌عنوان شاخص‌های سلامت اجتماعی - می‌شود.

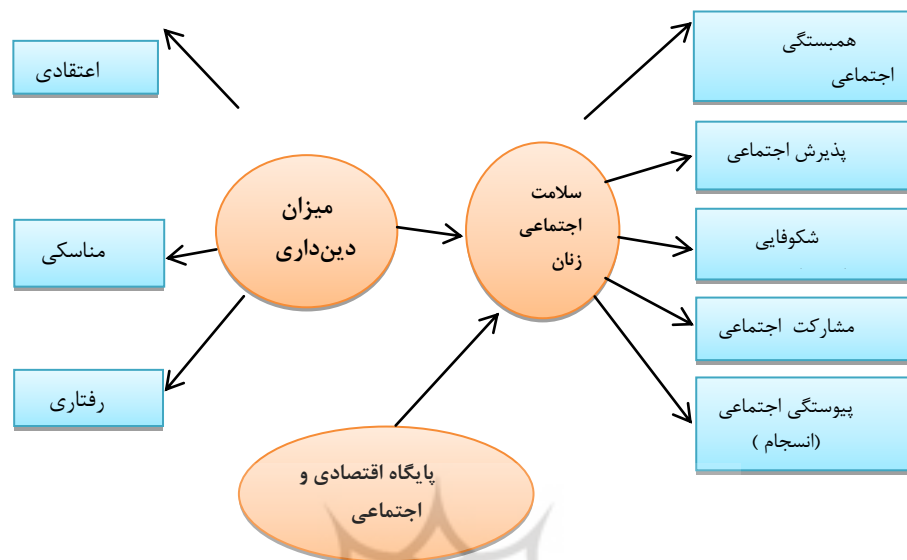
دورکیم^۱ در نظریه خود نقش دین در انسجام اجتماعی جوامع سنتی را مهم قلمداد می‌کند (ریتزر؛ ۱۳۸۳). به‌نظر دورکیم آیین‌های دینی با تقویت باورهای جمعی و اخلاقیات و نیز با پیوند شرکت‌کنندگان به یکدیگر، باعث همبستگی جامعه می‌شود. کارکرد دین در جامعه یک‌پارچه کردن و انسجام آن است (استونز، ۱۳۷۹). دورکیم معتقد است، به‌هنجاری اجتماعی ریشه در جامعه‌پذیری افراد دارد. اگر ارتباط بین فرد و جامعه، قطع گردد، زمینه نابهنجاری (و در نتیجه تهدید سلامت اجتماعی) ایجاد می‌گردد. بنابراین از نظر دورکیم، دین باعث بالا رفتن یک‌پارچگی و انسجام اجتماعی به‌عنوان شاخص‌های سلامت اجتماعی می‌شود. بینگر نیازهای اساسی انسان را در مسائل نمایی زندگی جستجو می‌کند و دین را به‌عنوان نظام باورداشت‌ها و عملکردهایی تعریف می‌کند که پاسخ‌گوی مسائل نمایی انسانی است. بینگر با طرح این مباحث، ادعا می‌کند که دین از طریق تأکید بر ارزش‌های کلی و دسترسی‌پذیر یعنی ارزش‌هایی چون رستگاری و یا توجیه رنج، ناکامی و محرومیت و نظایر آن، سازمان اخلاقی جامعه را حفظ می‌کند و موجب پیوند اعضای جامعه و همبستگی اجتماعی - به‌عنوان شاخص‌های سلامت اجتماعی - می‌شود. بنابراین از نظریه‌های دورکیم و بینگر این فرضیه استخراج می‌شود که:

- بین دین داری و سلامت اجتماعی ارتباط وجود دارد.

گراهام با توجه به نظریات دورکیم بیان می‌کند که سلامتی هر فرد، نتیجه شرایط اقتصادی - اجتماعی است و افرادی که از لحاظ اقتصادی - اجتماعی در شرایط بهتری قرار دارند، به‌دلیل توانایی و دسترسی بهتر در وضعیت مطلوب‌تری قرار می‌گیرند و در مقابل افراد متعلق به طبقات پایین، از سلامتی کمتری برخوردارند و عواملی که باعث می‌شوند تغییرات در وضعیت اقتصادی - اجتماعی افراد بر سلامتی جسمی، روانی و اجتماعی تأثیر بگذارد در سه مقوله مادی، رفتاری و روانی اجتماعی قرار می‌گیرند (گراهام؛ ۲۰۰۱). بنابراین از نظریه گراهام این فرضیه استخراج می‌شود که:

- بین پایگاه اقتصادی و سلامت اجتماعی ارتباط وجود دارد.

1 Durkheim



مدل نظری تحقیق (مدل مفهومی)

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر براساس هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از حیث ماهیت و روش، از نوع مطالعه میدانی و توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه زنان ۱۸ تا ۶۰ ساله شهر خشت از توابع شهرستان کازرون استان فارس (۱۸۵۴ نفر) بوده که براساس شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی ساده و به کمک فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۱۸ نفر و در نهایت تعداد ۳۲۰ نفر انتخاب گردید. ابزار گردآوری اطلاعات یکی پرسش‌نامه استاندارد سلامت اجتماعی کیبیز و دیگری پرسش‌نامه محقق ساخته بوده؛ که روایی آن توسط اساتید، مورد تأیید قرار گرفت (روایی صوری و محتوایی). نتایج حاصل از آزمون پایایی طیف‌ها نیز نشان داد که ضرائب آلفای کربناخ حاصل از این آزمون‌ها ۷۷٪ تا ۸۷٪ در نوسان هستند که همگی در حد قابل قبول هستند.

تعاریف نظری متغیرها

- "سلامت اجتماعی" می‌تواند به‌عنوان ارزیابی فرد از روابط اجتماعی‌اش تعریف شود؛ اینکه چطور دیگران نسبت به آنها کنش دارند و چطور آنها با در ارتباط با نهادهای اجتماعی و جامعه عمل می‌کنند (کییز و شاپیرو، ۲۰۰۷). کییز که از جامعه‌شناسان پیش‌رو در زمینه مفهوم‌سازی و سنجش سلامت اجتماعی در سطح خرد است، سلامت اجتماعی را ارزیابی و شناخت فرد از چگونگی عملکردش در اجتماع و کیفیت روابطش با افراد دیگر، نزدیکان و گروه‌های اجتماعی که وی به‌عنوان عضوی از آنهاست تعریف می‌کند و آن را دارای ۵ بعد می‌داند:

- ۱- **یک‌پارچگی اجتماعی**^۱: کیفیت روابط فرد را با جامعه ارزیابی می‌کند. احساس بخشی از جامعه بودن، فکر کردن به اینکه فرد به جامعه تعلق دارد. احساس حمایت شدن از طریق جامعه و سهم داشتن در آن. بنابراین انسجام آن درجه‌ای است که در آن مردم احساس می‌کنند که چیز مشترکی بین آنها و کسانی که واقعیت اجتماعی آنها را می‌سازند وجود دارد (مثل همسایه‌هایشان).
- ۲- **پذیرش اجتماعی**^۲: داشتن گرایش‌های مثبت نسبت به افراد، تصدیق کردن دیگران و به‌طور کلی پذیرفتن افراد علی‌رغم رفتار سردرگم‌کننده و پیچیده آنها. پذیرش اجتماعی مصداق اجتماعی از پذیرش خود (یکی از ابعاد سلامت روان) است. در پذیرش خود، خود فرد نگرش مثبت و احساس خوبی در مورد خودش و زندگی گذشته‌اش دارد و با وجود ضعف‌ها و ناتوانی‌هایی که دارد همه جنبه‌های خود را می‌پذیرد. در پذیرش اجتماعی فرد، اجتماع و مردم آن را با همه جنبه‌های مثبت و منفی باور دارد و می‌پذیرد.
- ۳- **مشارکت اجتماعی**^۳: این احساس که افراد چیزهای با ارزشی برای ارائه به جامعه دارند. این تفکر که فعالیت‌های روزمره آنها به‌وسیله جامعه ارزش‌دهی می‌شود. در حقیقت مشارکت اجتماعی باوری است که طبق آن فرد خود را عضو حیاتی جامعه می‌داند و فکر می‌کند چیز ارزشمندی برای عرضه به دنیا دارد. این افراد تلاش می‌کنند که احساس دوست داشته شدن کنند و در دنیایی که صرفاً به‌دلیل انسان بودن برای آنها ارزش قائل است سهمیم باشند.
- ۴- **شکوفایی اجتماعی**^۴: دانستن و اعتقاد داشتن به این که جامعه به‌شکل مثبتی در حال رشد است و این که جامعه پتانسیل رشد به شکل مثبت را دارد. این تفکر که جامعه پتانسیل خود را به شکل واقعی درمی‌آورد و بالفعل می‌کند. شکوفایی اجتماعی یعنی باور به این که اجتماع سرنوشت خویش را در دست دارد و به مدد توان بالقوه‌اش مسیر تکاملی خود را کنترل می‌کند.

-
- 1 Social Integration
 - 2 Social Contribution
 - 3 Social Acceptance
 - 4 Social Actualization

۵- **همبستگی اجتماعی**^۱: اعتقاد به اینکه اجتماع، قابل فهم، منطقی و قابل پیش بینی است. دانستن و علاقه مند بودن به جامعه و مفاهیم مربوط به آن. افراد سالم و اجتماعی در مقابل دسیسه های اجتماع مراقب هستند و احساس می کنند که می توانند آنچه که در اطرافشان رخ می دهد را بفهمند. همبستگی یا انطباق اجتماعی در مقابل بی معنایی در زندگی قابل مقایسه است و شامل ارزیابی فرد در اجتماع به صورتی قابل فهم، قابل پیش بینی و محسوس است و در حقیقت درکی است که فرد نسبت به کیفیت، سازمان دهی و اداره دنیای اطراف خود دارد (کییز، ۱۹۹۸).

- **حمایت اجتماعی**: از حمایت اجتماعی تعاریف متعددی به عمل آمده است. از جمله سارافینو^۲ معتقدست که حمایت اجتماعی به مراقبت، محبت، عزت، تسلی و کمکی که سایر افراد یا گروه های اجتماعی به افراد ارزانی می دارند، گفته می شود. این حمایت را ممکن است منابع گوناگونی مثل خانواده، نامزد فرد، اقوام، دوستان، همکاران و سازمان اجتماعی به عمل آورند (سارافینو، ۱۳۸۴ به نقل از تاج الدین، ۱۳۹۶). حمایت های اجتماعی در دو نوع رسمی (نهادهای، مؤسسات و ادارات دولتی و غیردولتی) و غیر رسمی (اعضا خانواده، اقوام، دوستان، همسایگان و همکاران) می تواند دیده شود.

- **پایگاه اقتصادی-اجتماعی**: پایگاه های اقتصادی- اجتماعی مختلف موقعیت های سلسله مراتبی در نظام اجتماعی هستند که کنش گران در آن به دنیا می آیند و زندگی می کنند. آنها از خرده فرهنگ های خاصی نیز برخوردارند. فرزندان افراد متعلق به پایگاه های متفاوت به گونه های مختلفی نیز اجتماعی می شوند. پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر سلسله مراتب ارزشی و میزان مذهبی بودن کنش گران نیز تأثیر می گذارد (محسنی، ۱۳۷۵).

یافته ها

۱- **توصیفی**: نتایج تحقیق نشان می دهد که سن پاسخ گویان از ۱۸ تا ۵۱ سال در نوسان است. میانگین سنی پاسخ گویان ۳۴/۲ است که چندان زیاد نیست. بررسی سطح تحصیلات پاسخ گویان نشان می دهد که اکثر آنها دارای تحصیلات عالی هستند به طوری که ۳۵/۹ درصد آنها لیسانس، ۱۷/۹ درصد فوق لیسانس و ۱۰/۹ درصد فوق دیپلم هستند. این در حالی است که تحصیلات تنها ۲/۵ درصد آنها در سطح ابتدایی است. بررسی وضع درآمدی پاسخ گویان نشان می دهد که درآمد آنها چندان زیاد نیست. به طوری که درآمد ۶۲/۵ درصد آنها کمتر از ۲ میلیون تومان در ماه است.

1 Social Coherence

2 Sarafino

تنها درآمد ۳/۴ درصد آنها بیش از ۵ میلیون تومان است. بررسی وضعیت تأهل پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که ۷۱/۶ درصد آنها متأهل هستند. این درحالی است که ۲۷/۵ درصد مجرد و بقیه بیوه، مطلقه و ... هستند. هم‌چنین از تعداد کل پاسخ‌گویان، تعداد ۱۵۳ نفر شاغل و تعداد ۱۶۷ نفر نیز غیر شاغل خود را معرفی نموده‌اند.

۲- **استنباطی:** در بخش آمار استنباطی آزمون فرضیه‌های تحقیق انجام می‌گیرد که در دو گروه فرضیه‌های اصلی و فرعی تقسیم‌بندی شده‌اند. فرضیه‌های اصلی فرضیه‌هایی هستند که هدفشان، بررسی تأثیر مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مدل بر سلامت اجتماعی زنان، بوده است. اما فرضیه‌های فرعی در اینجا، بررسی رابطه متغیرهایی را با سلامت اجتماعی زنان، مد نظر دارند. آزمون فرضیه‌های اصلی تحقیق توسط آزمون تحلیل مسیر و در نرم‌افزار لیزرل انجام شده است. جدول (۱) معادلات ساختاری حاصل از آزمون این مدل را نشان می‌دهد.

جدول ۱. معادلات ساختاری مدل نظری تحقیق براساس آزمون تحلیل مسیر

وضعیت معنی‌داری	$1-R^2$	R^2	خطای نمونه	T	β	متغیر وابسته (ملاک)	متغیر مستقل (پیش‌بین)
معنی‌دار	۷۶	۲۴	۱۰۷۲	۲/۶	۱۳	سلامت اجتماعی زنان	پایگاه اقتصادی و اجتماعی
معنی‌دار			۱۰۷۱	۲/۳	۱۴		سن

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس جدول ۱ پایگاه اقتصادی و اجتماعی پاسخ‌گویان بر سلامت اجتماعی زنان تأثیر مستقیم، مثبت و معنی‌دار دارد ($T = ۲/۶$ ، $\beta = ۱۳$) و این بدان معنی است که با افزایش پایگاه اقتصادی و اجتماعی پاسخ‌گویان سلامت اجتماعی آنها افزایش می‌یابد.

$$\text{پایگاه اقتصادی} \xrightarrow{\beta=.13} \text{سلامت اجتماعی زنان} \quad T = 2.6$$

سن زنان، بر سلامت اجتماعی آنها تأثیر مستقیم و معنی‌داری دارد ($T = -2/3$ ، $\beta = -1/4$). همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد میزان T بدست آمده در بازه $1/96 < T < -1/96$ دارد. بنابراین در مورد این فرضیه پذیرفته و فرضیه تحقیق تأیید می‌گردد.

سلامت اجتماعی زنان $\xrightarrow{\beta=0/14}$ سن زنان
 $T = 3/2$

برای به‌دست آوردن مدل نهایی تحقیق، متغیرهایی که فاقد تأثیرات معنی‌دار بودند از مدل تحقیق حذف و مدل مجدداً اجرا گردید.

نتایج آزمون سایر فرضیات، به‌شرح زیر است: نتیجه حاصل از آزمون تی نشان می‌دهد که سلامت اجتماعی زنان شاغل با میانگین $70/97$ بیش از زنان غیر شاغل با میانگین $66/37$ می‌باشد و این تفاوت با توجه به میزان T به‌دست آمده ($T = -4/8$) معنی‌دار است (جدول ۳).

جدول ۲. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌گویان

وضعیت اشتغال	تعداد	میانگین	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
غیر شاغل	۱۶۷	۶۶/۳۷	۷/۵۹	-۴/۸	۳/۸	/۰۰۰
شاغل	۱۵۳	۷۰/۹۷	۹/۵			

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که بیش‌ترین سلامت اجتماعی در بین زنان فوق‌لیسانس (با میانگین $70/9$) و لیسانس (با میانگین $70/44$) است. این درحالی است که کسانی که فوق‌دیپلم هستند با میانگین $64/57$ کمترین سلامت اجتماعی را دارند. نتیجه حاصل از آزمون تکمیلی توکی نشان می‌دهد که تنها میانگین سلامت اجتماعی زنان فوق‌دیپلم با زنان لیسانس و فوق‌لیسانس تفاوت معنی‌دار دارد و سایر گروه‌ها با هم تفاوت معنی‌داری از نظر سلامت اجتماعی ندارند. این نتایج با توجه به میزان F به‌دست آمده ($F = 4/72$) با درجه آزادی $5/314$ معنی‌دار و قابل‌تعمیم به کل جامعه آماری است (جدول ۳).

جدول ۳. آزمون معنی داری تفاوت میانگین سلامت اجتماعی زنان
بر حسب سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	میانگین	ابتدایی	راهنمایی	دبیرستان و دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس
ابتدایی	۶۴/۸۸	-	O	O	O	O	O
راهنمایی	۶۶/۴۲	O	-	O	O	O	O
متوسط تا دیپلم	۶۷/۰۳	O	O	-	O	O	O
فوق دیپلم	۶۴/۵۷	O	O	O	-	*	*
لیسانس	۷۰/۴۴	O	O	O	*	-	O
فوق لیسانس	۷۰/۹	O	O	O	*	O	-
O = Not significant		* = significant		sig = .000	d.f=5/314	F = 4.72	

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس جدول (۴) کمترین سلامت اجتماعی بین زنانی که درآمد آنها ۵۰۰ هزار تومان و کمتر است (با میانگین ۶۵/۳۸) است. این درحالی است که زنانی که درآمد خانوار آنها بین ۳/۱۰۰ هزار تومان تا ۴ میلیون تومان است با میانگین ۷۴/۸ بیشترین سلامت اجتماعی را دارند و پس از آن کسانی که درآمد خانوار آنها بیش از ۵ میلیون تومان است (با میانگین ۷۳/۸۲) نتیجه حاصل از آزمون تکمیلی توکی نشان می‌دهد که تفاوت میانگین سلامت اجتماعی گروهی که درآمد آنها بین ۳/۱۰۰ هزار تومان تا ۴ میلیون تومان است تنها با سلامت اجتماعی کسانی که درآمد آنها بیش از ۵ میلیون تومان است معنی‌دار نیست و از سایر گروه‌های درآمد بیشتر و با آنها تفاوت معنی‌دار دارد. هم‌چنین سلامت اجتماعی زنانی که درآمد آنها بین ۲/۱۰۰ تا ۳ میلیون تومان است و کسانی که درآمد آنها بین بیش از ۵ میلیون تومان است با میانگین نمره سلامت اجتماعی زنانی که درآمد آنها ۵۰۰ هزار تومان و کمتر است معنی‌دار است و سایر گروه‌های درآمدی با هم تفاوت معنی‌دار

ندارند. این نتایج باتوجه به میزان f به دست آمده ($f = ۵/۸۹$) با درجه آزادی ۳۱۳ و ۶ معنی دار و نتایج قابل تعمیم به کل جامعه آماری است.

جدول ۴. آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمره سلامت اجتماعی زنان بر حسب گروه‌های درآمدی

گروه درآمد	میانگین	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱- ۵۰۰ هزار تومان و کمتر	۶۵/۳۸	-	O	O	*	*	O	*
۲- ۵۰۱ هزار تومان تا یک میلیون	۶۶/۵۴	O	-	O	O	*	O	O
۳- ۱/۱۰۰ هزار تومان تا دو میلیون	۶۸/۴۸	O	O	-	O	*	O	O
۴- ۲/۱۰۰ هزار تومان تا ۳ میلیون تومان	۷۰/۸۷	*	O	O	-	*	O	O
۵- ۳/۱۰۰ هزار تومان تا ۴ میلیون تومان	۷۴/۸	*	*	*	*	-	*	O
۶- ۴/۱۰۰ هزار تومان تا ۵ میلیون تومان	۶۷/۱۳	O	O	O	O	*	-	O
۷- ۵ میلیون تومان و بیشتر	۷۳/۸۲	*	O	O	O	O	O	-
F = 5.89		d.f = 6 , 313		sig = .000		* = significant		O = Not significant

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس جدول (۵) بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی و دین‌داری و سلامت اجتماعی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد و این بدان معناست که افزایش پایگاه اقتصادی و اجتماعی باعث بهبود سلامت اجتماعی زنان می‌گردد.

جدول ۵. آزمون همبستگی پیرسون بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی و دین‌داری و سلامت اجتماعی زنان

دین‌داری	پایگاه اقتصادی و اجتماعی	r	سلامت اجتماعی زنان
۱۲۶۸	۱۲۶۴	sig	
۱۰۰۳	۱۰۰۳	N	
۳۲۰	۳۲۰		

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی ۳۲۰ نفر از زنان شهر خشت استان فارس با تأکید بر دین‌داری صورت پذیرفت. سلامت اجتماعی که به‌عنوان یکی از ابعاد چندگانه سلامت، مورد توجه صاحب‌نظران بیشتر رشته‌ها است، چه به‌صورت فردی و یا جمعی از ابعاد اساسی زیستی انسان محسوب می‌گردد؛ و پیش‌نیازی ضروری برای ایفای نقش‌های فردی و اجتماعی مدنظر قرار گرفته‌است. در این میان، سلامت زنان به ویژه مادران، از مفاهیم زیربنایی در توسعه و رفاه اقتصادی اجتماعی است. هم‌چنین زنان کفیل نسل‌های بعدی هستند؛ درحالی‌که اهمیت آنان، اغلب پشت مدیریت‌های مردانه، کم‌رنگ و مخفی باقی می‌ماند (مک کیان^۱، ۲۰۰۸). از جمله عوامل عمده و مؤثر بر میزان سلامت اجتماعی افراد، میزان برخورداری ایشان از اقتصادی - اجتماعی و دین‌داری بالا است. اما در تبیین نتایج این مطالعه، می‌توان گفت که بسیاری از یافته‌ها با پیشینه نظری و تجربی تحقیق، هم‌راستا بوده و بیانگر ارتباط معنادار متغیرهای مستقل بر سلامت اجتماعی زنان شهر خشت است. توضیح و تفسیر نتایج به شرح زیر است:

باتوجه به تأییدشدن رابطه معنادار بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و دین‌داری و سلامت اجتماعی زنان، می‌توان گفت که نظریه‌های ماکس وبر و دورکیم و گراهام و بینگر، - که به بیان تأثیرات دین و پایگاه اقتصادی - اجتماعی بر ابعاد زندگی انسان و از جمله سلامت اجتماعی می‌پردازند - قدرت تبیین‌کنندگی بالایی در جامعه آماری تحقیق داشته است؛ بنابراین می‌توان گفت که باید بیش از پیش به اهمیت نقش پایگاه اقتصادی - اجتماعی و دین‌داری در افزایش سلامت اجتماعی زنان توجه نمود. از دیگر نتایج این تحقیق، وجود رابطه بین میزان دین‌داری زنان مورد بررسی با میزان سلامت اجتماعی ایشان است؛ این بدان معنی است که افزایش دین‌داری باعث بهبود سلامت اجتماعی زنان می‌گردد.

از دیگر نتایج این تحقیق، عدم وجود رابطه معنادار میان سن و سلامت اجتماعی است. به‌عبارت دیگر هرچه سن افزایش یافته، سلامت اجتماعی زنان نیز افزایش می‌یابد. این نتیجه با یافته تحقیق رز (۲۰۰۰) مطابقت دارد اما با حاصل تحقیق لولا و همکاران (۲۰۱۰) هم‌راستا نیست. اینکه افزایش سن در بین زنان باعث افزایش میزان سلامت اجتماعی ایشان شده‌است، می‌تواند به‌خاطر بهره‌مندی‌ها و عوامل فرهنگی مؤثر و مساعدی است که احتمالاً زندگی زنان مورد این بررسی را،

¹ Mckian

فرا گرفته است. افزایش سن، در صورتی که به افزایش سلامتی افراد بیانجامد، افزایش امید به زندگی را منجر می‌شود.

از سوی دیگر هم چنان که برخی صاحب نظران در خصوص اهمیت و نقش پایگاه اقتصادی-اجتماعی در سلامت اجتماعی، تأکید داشته‌اند؛ در این تحقیق نیز مشخص گردید بین میزان تحصیلات، میزان درآمد و وضعیت اشتغال زنان با میزان سلامت اجتماعی زنان مورد بررسی رابطه وجود دارد. این یافته نیز با نتایج تحقیقات زاهدی اصل و درویشی فرد (۱۳۹۱) و رز (۲۰۰۰) تطابق دارد؛ شاید بتوان گفت، با افزایش تحصیلات، آگاهی‌های عمومی و علمی افراد، رشد یافته و ایشان را در طی زندگی و چگونگی پرهیز از موانع سلامتی، یاری و همراهی خواهد کرد. داشتن شغل و به تبع آن میزان درآمد باعث می‌شود که فرد در جایگاه‌هایی مناسب قرار گیرد و با ارائه نقش‌های محول و سپس با برخورداری از مزایای اقتصادی و اجتماعی آن، موجبات رشد رغبت و امید به زندگی را فراهم نموده و در این راستا میزان سلامت اجتماعی خود نیز افزایش می‌یابد.

پیشنهادها

باتوجه به نتایج این تحقیق، می‌توان پیشنهادهایی را به شرح ذیل ارائه نمود:

الف- افزایش ابعاد سلامت فرد در جامعه، تأثیرات عمیق و مطلوبی را بر وضعیت روانی، اخلاقی، معنوی و سلامت اجتماعی جامعه، خواهد داشت فلذا برنامه‌ریزان اجتماعی و مسئولین سلامت وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، باید بیش از پیش، به دنبال طرح‌ها و راه‌کارهای افزایش سلامت همه افراد جامعه به خصوص زنان - که عمدتاً نقش‌های تربیتی - اخلاقی و معنوی و جامعه‌پذیر نمودن فرزندان را برعهده دارند، باشند. از جمله این طرح‌ها افزایش مؤسسات مردم‌نهاد و مراکز حمایتی و مشاوره‌ای رایگان به منظور برآورده‌سازی نیازهای عاطفی و ارتباطی مردمی باشند که این دسته نیازهایشان، به‌خوبی تأمین نشده است.

ب- تلاش رسانه‌های ارتباطات جمعی، مراکز آموزشی، در برگزاری دوره‌ها و کلاس‌های آموزشی برای تسریع روند افزایش سلامت اجتماعی زنان و مردان جامعه
ج- انجام طرح‌های پیمایش وضعیت سلامت جامعه هر دو یا سه سالی یک مرتبه، از سوی معاونت سلامت وزارت بهداشت.

پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. آل یاسین، سیدعلی (۱۳۷۳)، نقش مذهب در حفظ سلامت روان. ماهنامه پیوند، آذر، ش ۱۷۴، صص ۳۸-۴۴.
۲. استونز، راب (۱۳۸۷)، متفکران بزرگ جامعه‌شناسی، مهرداد میردامادی، تهران: نشر مرکز.
۳. افروز، غلام‌علی و خانبانی، مهدی و چیتی، پریسا (۱۳۸۶). بررسی اثربخشی نماز در ارتقای بهداشت روان خانواده‌ها، روزنامه ایران ۱۹ آبان .
۴. بزازیان، سعیده و یداله رجایی (۱۳۸۶)، رابطه بین موقعیت اقتصادی - اجتماعی با سلامت روانی و جسمانی. فصلنامه روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، سال سوم، بهار، شماره ۱۱، صص ۲۳۷-۲۴۸.
۵. پورستار، ملیحه و حکمتی، عیسی (۱۳۹۲)، پیش‌بینی سلامت اجتماعی براساس باورهای دینی در بین دانشجویان دختر، نشریه زن و مطالعات خانواده: دوره ۲، شماره ۷، بهار، صص ۲۷-۴۰.
۶. تقی‌پور، ملیحه (۱۳۹۰)، بررسی تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی زنان سرپرست خانوار در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی‌ارشد مطالعات زنان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن:
۷. رحمانی، غلام عباس (۱۳۹۴)، بررسی عوامل موثر بر ارزش‌های خانواده (با تأکید بر وسایل ارتباطی نوین)، پایان نامه دکتری رشته جامعه‌شناسی، گرایش بررسی مسایل اجتماعی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی دهقان.
۸. رستم‌زاده، پرویز و نصیرآبادی، شهره (۱۳۹۶)، بررسی تطابق برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با اقتصاد اسلامی : با تأکید بر قانون برنامه چهارم و پنجم و لایحه برنامه ششم، فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، سال ، دوره ۶، شماره ۱۸، بهار ۱۳۹۶، صص ۷-۲۲.
۹. ریتزر، جرج (۱۳۸۳)، نظریه‌های جامعه‌شناسی معاصر، محسن ثلاثی، تهران: نشر علمی.
۱۰. سجادی، حمیرا و صدرالسادات، سیدجلال (۱۳۸۴)، شاخص‌های سلامت اجتماعی، ماهنامه اطلاعات سیاسی- اقتصادی، سال نوزدهم، شماره ۷ و ۸، تهران : انتشارات مؤسسه اطلاعات، صص ۲۴۴-۲۵۳.

۱۱. حسین‌اکبر، منظر (۱۳۷۷)، تأثیر مثبت نماز بر روان و جسم، مقاله ارائه شده در سومین همایش استانی نماز. دانشگاه علوم پزشکی گیلان، اردیبهشت.
۱۲. زاهدی اصل، محمد و درویشی‌فرد، علی‌اصغر (۱۳۹۵)، عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان سلامت اجتماعی سالمندان مطالعه موردی سالمندان شهر کوهدشت، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۶، بهار.
۱۳. سارافینو، ادوارد (۱۳۸۴)، روان‌شناسی سلامت، ترجمه گروهی از مترجمان (زیر نظر الهه میرزایی)، تهران، انتشارات رشد.
۱۴. سازمان جهانی بهداشت (۱۳۷۹)، واژه‌نامه ارتقاء سلامت. ترجمه: دکتر محمدپور اسلامی، سمیرا یار، حمیده سرمست؛ تهران: دفتر ارتباطات و آموزش بهداشت.
۱۵. شاکری‌نیا، ایرج (۱۳۷۹)، دین نیاز دیروز، امروز و فردای انسان. مقاله ارائه شده در همایش دین و دنیا از منظر امام علی (ع)، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.
۱۶. کوزر، لوئیس (۱۳۸۲)، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، محسن ثلاثی، تهران؛ انتشارات علمی.
۱۷. مزینی، امیرحسین و محمدی صابر، راضیه (۱۳۹۸)، آسیب‌شناسی عملکرد بخش سلامت در ایران از منظر عدالت با تأکید بر ملاحظات اسلامی، فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، دوره ۸، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۹۸، صص ۲۶۳-۲۳۳.
۱۸. مطهری، جمشید (۱۳۸۵)، نقش ارزش‌ها در سلامت روان. روزنامه کیهان، شماره ۱۸۶۱۴.
۱۹. مطهری، مرتضی (۱۳۷۵)، طهارت روح، تهران، ستاد اقامه نماز.
۲۰. نجم عراقی، لعیا (۱۳۷۹)، مطالعه تجربی دعای معنوی به‌عنوان روش الحاقی به روان‌درمانی، روان‌شناسی و دین، شماره ۱، آبان، صص ۳۱-۲۶.
۲۱. یحیی‌زاده، حسین و رضائی، محمود (۱۳۹۲)، سلامت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن مطالعه موردی: زنان سرپرست خانوار شهر قروه، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۴ پاییز، شماره ۱۶، صص ۶۸-۱۰۲.
۲۲. یوسفی شیخ رباط، محمدرضا و موسوی مقدم، سیده طیبه (۱۳۹۸)، عوامل تأثیرگذار بر انتقال بین‌نسلی فقر- مطالعه موردی شهرستان آبدانان با تأکید بر رویکرد اسلامی، فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، دوره ۸، شماره ۲۸، پاییز ۱۳۹۸، صص ۱۲۳-۹۹.

23. Keyes, C. M (2002) . The Mental Health Continuum : From languishing to flourishing in life . Journal of Health and Social Research . 43 . pp 207 – 222
24. Keyes, C. L. M & Shapiro, A. (2007), Social well-being in the United States: A Descriptive Epidemiology, In Orville Brim Carol D , *Healthing are you? A national study of well-being of Midlife*. University of Chicago press, pp 350-371
25. Powell, L. (2007), To examine the relationship between the performance communication, spiritual and social health and quality of life in cancer patients. Academic Press, London.
26. Roose, E.C.& Wu.C. (2000). The links between education to individual health? A survey study of Russians. *Social science & medicine* 51. pp 1421 – 1435.





پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی